Dómsorð:

Stefndu, heilbrigðisráðherra f.h. ríkisspítalanna og fjármálaráðherra f.h. ríkissjóðs, skulu vera sýknir af kröfum stefnanda, Guðrúnar Gyðu Ölvisdóttur, í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

Miðvikudaginn 20. maí 1987.

Nr. 111/1987. **Skipasmiðjan Hörður hf.**
gegn
Hraðfrystihúsi Þórkötlustaða hf.
og gagnsök

Kærumál. Frávísunardómur felldur úr gildi.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Halldór Þorbjörnsson, Guðmundur Skaftason og Guðrún Erlendsdóttir.

Sóknaraðili kærði til Hæstaréttar hinn 9. febrúar 1987, samkvæmt heimild í b-lið 1. tl. 1. mgr. 21. gr. laga nr. 75/1973, frávísunardóm bæjarþings Keflavíkur uppkveðinn 3. s.m. Kæran barst Hæstarétti 30. mars 1987.

Sóknaraðili krefst þess, að hinum kærða dómi verði hrundið og lagt verði fyrir bæjarþing Keflavíkur að taka málið fyrir að nýju til eðlilegrar meðferðar og uppkvaðningar efnisdóms.

Varnaraðili krefst þess, að málinu verði vísað aftur heim í hérað til dómsálagningar.

Dómkröfur sóknaraðila fyrir bæjarþingi Keflavíkur og Njarðvíkur í málinu nr. 412/1985 eru þær, að staðfest verði að honum sé ekki skylt að greiða varnaraðila dagsektir vegna tafa sem urðu á framkvæmd breytinga á m.s. Þórkötlu II GK-197, sem gerðar voru í samræmi við samning aðila 11. júlí 1983. Verður að skilja kröfu-

gerð sóknaraðila sem svo, að honum verði dæmt óskylt að hlíta gerðardómi þeim, sem upp var kveðinn 12. febrúar 1985 og kveðið var á um í fyrrgreindum samningi aðila. Ekki er unnt að leggja dóm á kröfu þessa, án þess að taka afstöðu til gildis gerðardómsins. Kröfu sína reisir sóknaraðili á þeim rökum, að gerðardómurinn hafi eigi verið rétt skipaður eftir að einum gerðardómenda hafði verið vikið úr dóminum, og í annan stað að ákvæðum um dagsektir í samkomulagi aðila 11. júlí 1983 hafi verið breytt með síðara samkomulagi þeirra 30. desember 1984.

Telja verður, að sóknaraðili eigi rétt á að leggja gildi gerðardómsins fyrir dómstóla með þessum hætti, og ber því að fella hinn kærða frávísunardóm úr gildi og leggja fyrir héraðsdómara að kveða upp efnisdóm í málinu.

Dómsorð:

Hinn kærði frávísunardómur er felldur úr gildi.

Dómur bæjarþings Keflavíkur og Njarðvíkur 3. febrúar 1987.

Mál þetta var þingfest 10. apríl 1985 og var þingið sótt af hálfu stefnda án undanfarandi stefnubirtingar. Það var dómtekið 14. janúar sl. að loknum munnlegum málflutningi.

Stefnandi er Skipasmiðjan Hörður hf., nnr. 4459-3408, Fitjabraut 3, Njarðvík. Hann krefst þess að staðfest verði, að sér sé ekki skylt að greiða stefnda dagsektir vegna tafa sem urðu á framkvæmd breytinga á m.s. Þórkötlu II GK-197, sem gerðar voru í samræmi við samning aðila, dags. 11. júlí 1983. Hann krefst einnig málskostnaðar samkvæmt gjaldskrá Lögmannafélags Íslands.

Stefndi er Hraðfrystihús Þórkötlustaða hf., nnr. 4295-7844, Grindavík, sem krefst sýknu og málskostnaðar úr hendi stefnanda að skaðlausu samkvæmt gjaldskrá Lögmannafélags Íslands.

Þann 3. nóvember 1985 höfðaði stefndi gagnsök til greiðslu kostnaðar, kr. 270.055 auk vaxta og málskostnaðar, vegna flutnings gerðardómsmáls aðila máls þessa. Gagnstefndi krafðist sýknu. Þann 17. apríl 1986 var ákveðið með samkomulagi aðila að gagnsök yrði flutt í máli sér er endanlegar lykir hefðu orðið í aðalsakarmálinu.

Þann 20. nóvember 1985 höfðaði stefnandi framhaldssök til greiðslu eftirstöðva kostnaðar við framkvæmd breytinga á m.s. Þórkötlu II GK-197, kr. 2.360.936 auk vaxta og málskostnaðar. Framhaldsstefndi gerði kröfu um

sýknu. Þann 17. apríl 1986 var ákveðið með samkomulagi aðila, að framhaldssök yrði flutt í máli sér er endanlegar lyktir hefðu orðið í aðalsök.

Hinn 8. maí 1985 höfðaði stefndi í máli þessu mál fyrir bæjarþingi Reykjavíkur gegn Útvegsbanka Íslands til greiðslu kr. 3.531,377 auk vaxta og málskostnaðar vegna ábyrgðaryfirlýsingar um greiðslu dagsekta, sem um ræðir í máli þessu, samkvæmt ákvörðun gerðardóms. Úrskurður í því máli var kærður og varð niðurstaða Hæstaréttar hinn 17. apríl 1985 þessi: „Samkvæmt þessu hefur með sérstöku dómsmáli verið gerð krafa um að Skipasmiðjunni Herði h.f., sem varnaraðili er í ábyrgð fyrir, sé óskylt að hlíta gerðardóminum sem um ræðir hér að framan. Varða úrslitin verulega um mál það sem hér um er fjallað. Þykir því eftir 2. gr. 117. gr. laga nr. 85/1936 mega staðfesta þá ákvörðun héraðsdómara að fresta meðferð þessa máls. Dómsorð: Ákvörðun héraðsdómara um að fresta meðferð málsins nr. 2173/1985 á bæjarþingi Reykjavíkur á að vera óröskuð.“

Skýrslur fyrir dóminum gáfu Ólafur Hörður Sigtryggsson, Álftárósi, Mýrasýslu, forstjóri og stjórnarformaður stefnanda, Guðmundur Guðmundsson, Baðsvöllum 2, Grindavík, framkvæmdastjóri stefnda, og vitnið Valtýr Sigurðsson héraðsdómari, Árbæjarbletti 4, Reykjavík.

Mál þetta dæmir Sigurður Hallur Stefánsson héraðsdómari.

II.

Með samningi, dags. 11. júlí 1983, tók stefnandi að sér að breyta m.s. Þórkötlu II GK-197, eign stefnda.

Fyrir verkið átti stefndi að greiða kr. 14.781.420. Samningsverð var miðað við verðlag á vinnu og efni þann 8. júlí 1983. Það var háð breytingum á gengi bandaríkjadollars og jafngilti þá U.S. $ 535.752,80. Heildarniðurstöðutala af viðskiptunum varð kr. 17.131.967,15. Meðal samningsákvæða um fjármögnun verksins var að stefndi skyldi greiða eigið framlag, þ.e. 10% af heildarsamningi samkvæmt nánara samkomulagi, en þó eigi síðar en 16. október 1983. Stefnandi kveður stefnda hafa lokið greiðslu eiginfjármagns síns 16. desember 1983, en samkvæmt yfirliti hans um greiðslustöðu verksins hafði stefndi greitt kr. 1.146.967 inn á verkið þann 16. október 1983 og kr. 1.339.941 þann 21. desember s.á.

Verksamningur kvað á um, að stefnandi skyldi afhenda skipið fullfrágengið að breytingum loknum þann 16. desember 1983. Tafir urðu á verkinu. Af hálfu stefnda er því haldið fram að það hafi enn ekki verið hafið þann 6. september 1983. Samkvæmt mati Fiskveiðasjóðs hafði verið unnið fyrir kr. 9.800.000 þann 5. desember 1983. Stefnandi sendi stefnda skeyti þann 22. maí 1984 þar sem tilkynnt var, að skipið væri tilbúið til afhendingar. Þann 26. júní 1984 gerðu málsaðilar með sér samkomulag um uppgjör vegna verksins að undanskildum hugsanlegum dagsektum. Stefndi

skuldbatt sig m.a. til að greiða viðbótarkostnað (hafnargjöld o.fl.) vegna skipsins til 26. júní 1984. Haffærisskírteini vegna m.s. Þórkötlu var gefið út þann 29. júní 1984 og fékk stefndi þá vörslur skipsins.

Í 7. gr. verksamnings aðila er ákvæði þess efnis, að stefnandi greiði stefnda jafnvirði $ 500 fyrir hvern almanaksdag vegna seinkunar á afhendingu skipsins af hans völdum. Í sameiginlegri yfirlýsingu málsaðila, dags. 30. desember 1983, segir svo: „Einnig eru aðilar sammála um að áðurnefndur verksamningur gildi við endanlegt uppgjör og ákvæði hans um verklok og févíti verði tekin til athugunar áður en breytingu lýkur, enda falli tilkynningarskylda verksala á töfum á verkinu og orsakir (sic) þeirra niður. Báðum aðilum er ljóst, að tafir eru óhjákvæmilegar."

Þann 2. mars gerði stefndi stefnanda tilboð um að falla frá dagsektum frá 16. desember 1983 til 20. janúar 1984, ef skipið yrði afhent fyrir 16. mars 1984. Stefnandi svaraði tilboðinu með símskeyti 7. mars 1984 og mótmælti kröfum um dagsektir með vísan til fyrrgreindrar yfirlýsingar.

Í 9. gr. verksamningsins er svohljóðandi ákvæði um lausn ágreinings:

„Verði meiningarmunur milli aðila vegna samningsins skal hann leystur fyrir gerðardómi, sem aðilar kalla saman á eftirfarandi hátt:

Gerðardómurinn skal skipaður 3 mönnum. Skal hvor aðili skipa einn mann í dóminn innan 8 daga frá því er beiðni kemur fram um skipan gerðardómsins frá hinum aðilanum. Gerðardómsmennirnir skulu tilnefna oddamann sem hefur sérþekkingu á smíði stálskipa og skal hann vera formaður dómsins. Komi þeir sér ekki saman um oddamann skal hann tilnefndur af Sýslumanni Gullbringusýslu.

Úrskurður gerðardómsins er endanlegur, og skuldbinda aðilar sig til að hlíta honum. Ef annar aðilinn lætur hjá líða að skipa mann í dóminn innan tilskilins frests (8 daga) af sinni hálfu, skal hinn aðilinn tilnefna báða mennina, fulltrúa beggja aðila.

Óskir um skipan gerðardóms skulu gerðar á sannanlegan hátt. Í niðurstöðum gerðardóms skal kveðið á um kostnað við störf dómsins og hver greiða skuli."

Að beiðni lögmanns stefnda skipaði sýslumaðurinn í Gullbringusýslu þann 12. september 1984 oddamann í gerðardóm vegna ágreinings aðila um dagsektir. Áður höfðu verið tilnefndir í dóminn, af hálfu stefnda Jónas Haraldsson lögfræðingur (skrifstofustjóri L.Í.Ú.) og af hálfu stefnanda Kristinn Sigtryggsson löggiltur endurskoðandi (bróðir Ólafs Harðar Sigtryggssonar). Samkomulag hafði orðið með aðilum um að víkja frá gerðardómsákvæði verksamnings um sérþekkingu oddamanns, enda yrði Valtýr Sigurðsson héraðsdómari eða Þorgeir Örlygsson borgardómari tilnefndur. Varð Valtýr fyrir valinu.

Í öðru þinghaldi gerðardómsins, 21. október 1983, lagði Kristinn

Sigtryggsson fram bókun um að það væri utan verksviðs dómsins að fjalla um dagsektir, þar sem dagsektarákvæði verksamnings hefði verið fellt niður með samkomulagi málsaðila 30. desember 1983. Í næsta þinghaldi setti lögmaður stefnda fram kröfu um að Kristinn Sigtryggsson viki sæti í dóminum. Kröfunni var mótmælt af hálfu stefnanda. Niðurstaða meirihluta gerðardómsins, þeirra Valtýs Sigurðssonar og Jónasar Haraldssonar, varð sú, í úrskurði uppkveðnum 20. nóvember 1984, að það væri ekki utan verksviðs gerðardómsins að fjalla um hæfnisatriði einstakra dómenda og að Kristni Sigtryggssyni bæri að víkja sæti. Eftir þessa niðurstöðu var lýst yfir þeirri afstöðu stefnanda að hann teldi störf gerðardómsins óréttmæt og án allrar ábyrgðar fyrir sig, enda mundi hann ekki eiga frekari aðild að rekstri málsins. Áður höfðu málsaðilar lagt fram greinargerðir. Þorgeir Örlygsson tók sæti í dóminum 14. desember, tilnefndur af stefnda, en stefnandi tók ekki frekari þátt í störfum dómsins þótt hann væri boðaður til þinghalda.

Gerðardómur var upp kveðinn 12. febrúar 1985. Gerðarorð: „Varnaraðili, Skipasmiðjan Hörður hf., Njarðvík, greiði sóknaraðila, Hraðfrystihúsi Þórkötlustaða hf., Grindvík, kr. 2.941.960 ásamt 19% ársvöxtum frá 20.06.1984 til greiðsludags. Varnaraðili greiði kostnað af störfum gerðardómsins, kr. 228.000.“

III.

Stefnandi kveður meginrök sín fyrir því að sér beri ekki að greiða dagsektir í samræmi við gerðardóminn vera tvíþætt.

Lýtur annar þátturinn að því að stefnanda hafi ekki verið og sé ekki skylt að greiða dagsektir, en til vara ekki eins háar og gerðardómur kvað á um. Stefnandi telur forsendur dóms um dagsektir þurfa að vera mjög ljósar og ótvíræðar. Þannig megi ekki vera vafi á því hvenær byrja eigi að reikna þær. Telur stefnandi vera ótvírætt, að stefndi, sem hafi brugðist í því að greiða eiginfjárframlag sitt á réttum tíma, þ.e. 16. desember 1983 í stað 16. október s.á., geti ekki túlkað samkomulagið frá 30. desember 1983 þannig, að hann eigi rétt á dagsektum frá 16. desember s.á.

Hinn þátturinn lýtur að því, að gerðardómurinn hafi farið gróflega út fyrir verksvið sitt þegar hann vék einum dómendanna úr dóminum og hafi hann verið óstarfhæfur eftir það þar sem ekki hafi verið valin sú leið að skipa að nýju oddamann, sérfróðan um smíði stálskipa. Einnig, að það hafi verið utan verksviðs gerðardómsins að fjalla um dagsektir þar sem ákvæðum, sem tengdust þeim, hafi veið breytt með samkomulaginu frá 30. desember 1983. Er sérstaklega á það bent að tilnefning oddamanns hafi verið byggð á munnlegu samkomulagi sem stefnandi átti hlut að, og byggðist á munnlegu samkomulagi sem stefnandi átti hlut að, og byggðist á þeirri forsendu m.a., að Kristinn Sigtryggsson yrði einn gerðardómsmanna.

Sýknukrafa stefnda er annars vegar reist á því að héraðsdómur geti ekki fjallað um efnisatriði hvort greiða eigi dagsektir eða ekki, þar sem aðilar hafi með verksamningi, dags. 11. júlí 1983, samið um að gerðardómur fjallaði um slíkt.

Hins vegar er sýknukrafan á því byggð, að niðurstaða gerðardóms sé rétt að formi og efni. Gerðardómurinn hafi í einu og öllu farið eftir meginreglum einkamálalaganna sem eigi við um gerðardómsmál.

IV.

Það er regla íslensks réttar, studd ríkri dómvenju, að dómstólum beri að virða niðurstöður gerðardóma sem heimild eiga í lögum eða gildum samningum, þegar fylgt hefur verið í meginatriðum almennum reglum um hæfi dómenda, meðferð mála og rökstuðning dóma eða/og þeim sérstöku reglum, sem hverju sinni kunna að vera lög- eða samningsbundnar.

Stefnandi átti þann kost einan, er hann vildi ekki una niðurstöðu gerðardóms og kaus að eiga frumkvæði að prófun hans fyrir dómstól, að krefjast ógildingar úrlausnarinnar.

Dómkrafa stefnanda verður ekki skýrð andstætt skýrri og ótvíræðri orðanna hljóðan þótt önnur meginmálsástæða hans miði að ógildingu gerðardómsins.

Dómurinn gæti ekki tekið dómkröfu stefnanda til greina, jafnvel þótt hann féllist á greinda meginástæðu, þegar af þeirri ástæðu að með því væri fengin efnisniðurstaða sem girti fyrir að ágreiningsefni málsaðila yrði lagt í gerð að nýju, en ógildi gerðardómsákvæðis verksamnings aðila hefur ekki verið haldið fram. Það er enn fremur til marks um óhæfilega kröfugerð að yrði fallist á sýknukröfu stefnda leiddi það til ótækrar niðurstöðu málsins, þar sem í því fælist það eitt að stefnanda bæri að greiða einhverjar dagsektir en ekki þær hinar sömu og gerðardómur kvað á um.

Niðurstaða máls þessa er samkvæmt framangreindu sú, að dómkrafa stefnanda sé eigi dómhæf og að vísa beri málinu (aðalsök) frá dómi af sjálfsdáðum.

Rétt þykir að hvor aðili málsins beri kostnað sinn af rekstri þess.

Dómsorð:

Máli þessu er vísað frá dómi.

Málskostnaður fellur niður.